

**ODNOS MASENIH KONCENTRACIJA KISELIH
KOMPONENTI U PM₁₀, PM_{2,5} I PM₁ FRAKCIJI LEBDEĆIH
ČESTICA U ZRAKU ZAGREBA**

Mirjana Čačković, Vladimira Vadić, Krešimir Šega i Ivan Bešlić

Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada, Zagreb, Ksaverska c. 2

UVOD

- Mjerenje frakcija čestica PM_{10} i $PM_{2,5}$ postalo je uobičajeno u većini razvijenih zemalja svijeta, uključujući većinu zemalja Europe, a sve veća pozornost usmjerena je i na istraživanje razina i kemijskog sastava čestica još manjih veličina.
- **Istraživanja pokazuju da postoji povezanost između onečišćenja zraka lebdećim česticama i štetnih učinaka na:**
  - zdravlje ljudi,
  - smanjenja vidljivosti,
  - erozivnog i korozivnog djelovanja na građevine,
  - životinjski i biljni svijet,
  - pri čemu su veličina i kemijski sastav čestica važni čimbenici.

- Kiselost aerosola (sulfati su najbolji surogat-pokazatelj za H⁺ ione) jedan je od značajnijih čimbenika u definiranju štetnih učinaka lebdećih čestica na okoliš.

Kiseli aerosoli u zraku nastaju:

- oksidacijom primarnih i sekundarnih onečišćenja, (sumporov dioksid, dušikov dioksid i različiti ugljikovodici)
- u atmosferu dopijevaju iz različitih izvora, a najznačajniji su posljedica ljudske aktivnosti:
- procesi sagorijevanja fosilnih goriva
- promet

Određivanje kiselih komponenti u lebdećim česticama u nas

- **od kraja 1998. godine**
- kontinuirana usporedna mjerenja
- kloridi, nitrati i sulfati (PM_{10} i $PM_{2,5}$)
- bila su to prva takva istraživanja u nas

- **od kraja 2008. godine**
- kontinuirana usporedna mjerenja
- kloridi, nitrati i sulfati (PM_{10} i $PM_{2,5}$ i PM_1)
- prva takva istraživanja u nas

Cilj rada

- prikazati rezultate usporednih mjerenja sadržaja u vodi topljivih klorida, nitrata i sulfata u frakcijama čestica PM_{10} , $PM_{2,5}$ i PM_1 u zraku Zagreba
- **prikazano je:**
  - razine masenih koncentracija,
  - njihov međusobni odnos,
  - udio pojedinog sastojka u sve tri frakcije čestica,
  - kao i njihov ukupni doprinos masi čestica te
  - sezonske razlike.

METODOLOGIJA

Kontrola kvalitete i osiguranja mjerenja

- **Potvrda o akreditaciji br. 1288 / HAA**
- **HRN EN ISO/IEC 17025:2007**

Opći zahtjevi za osposobljenost ispitnih i umjernih laboratorija (uključuje ispravak AC:2006)

General requirement for the competence of testing and calibration Laboratories (includes corrigendum AC:2006)

(ISO/IEC 17025:2005+Cor.1:2006; EN ISO/IEC 17025:2005+AC:2006)

Ispitne metode:

1. HRN EN 12341:2006 (EN 12341:1998)

Kakvoća zraka – Određivanje PM10 frakcije po veličini lebdećih čestica – Referentna metoda i terensko ispitivanje u svrhu dokazivanja jednakovaljanosti mjernih metoda (EN 12341:1998)

Air quality – Determination of the PM10 fraction of suspended particulate matter – Reference method and field test procedure to demonstrate reference equivalence of measurement methods (EN 12341:1998).

2. HRN EN 14907:2006 (EN 14907:2005)

Kvaliteta vanjskog zraka – Standardna gravimetrijska metoda za određivanje PM2,5 masene frakcije lebdećih čestica (EN 14907:2005)

Ambient air quality – Standard gravimetric measurement method for the determination of the PM2,5 mass fraction of suspended particulate matter (EN 14907:2005).

Mjerna postaja i razdoblje uzorkovanja

- u sjevernom dijelu Zagreba
- 01. siječnja - 31. prosinca 2010. godine

Sakupljanje uzoraka

PM₁₀

- sukladno HRN EN 12341:2006 (EN 12341:1998)
- 24-satni uzorci
- referentni uređaj (LVS3.2 Sven Leckel)
- kvarc filtri, promjera 47 mm
- protok 2.3 m³ h⁻¹

PM_{2.5}

- sukladno **HRN EN 14907:2006** (EN 14907:2005)
- 24-satni uzorci
- uređaj (LVS3.2 Sven Leckel)
- kvarcni filtri, promjera 47 mm
- protok 2.3 m³ h⁻¹

PM₁

- 24-satni uzorci
- uređaj (LVS3.2 Sven Leckel)
- kvarcni filtri, promjera 47 mm
- protok 2.3 m³ h⁻¹

Određivanje masene koncentracije čestica

- gravimetrijski sukladno:
- HRN EN 12341:2006 (EN 12341:1998),
- HRN EN 14907:2006 (EN 14907:2005)
- mikro vaga Mettler Toledo MX5 ($d = 0.01 \text{ mg}$)

Analiza uzoraka

Sadržaj u vodi topljivih klorida, nitrata i sulfata određen je:

- otapanjem uzorka u ultrazvučnoj kupelji
- odvajanjem ne topljivog dijela centrifugiranjem
- separacija i kvantitativno određivanje ionskom kromatografijom na uređaju DIONEX-DX 120

Ion kromatografski uvjeti određivanja

- **Uređaj:** Dionex DX 120
- **Kolone:** AS 14: 4mm Analytical Column + AG 14: 4mm Guard Column
- **Eluens:** 3,5 mM Na₂CO₃ / 1 mM NaHCO₃
- **Protok eluensa:** 1,2 mL/min
- **Injektirani volumen:** 50 µL
- **Tlak:** 1200 PSI
- **Detektor:** ED 40 Konduktometrijski
- **Supresor:** Anion Self-Regenerating Suppressor ASRS-II-4mm
- **Vodljivost podloge:** 16-17 µS

REZULTATI

Masene koncentracije onečišćenja ($\mu\text{g m}^{-3}$)

Statistički parametri	N	C_{avg}	C_{50}	C_{98}	C_{max}
PM ₁₀	363	30,6	25,2	97,6	170,6
Cl ⁻	363	0,15	0,08	1,00	1,74
NO ₃ ⁻	364	2,34	1,42	9,54	17,85
SO ₄ ²⁻	364	3,64	2,65	13,45	27,98
PM _{2,5}	363	24,4	17,9	83,2	157,2
Cl ⁻	363	0,08	0,04	0,38	1,10
NO ₃ ⁻	364	1,95	1,01	8,26	17,12
SO ₄ ²⁻	364	3,51	2,50	13,15	23,98
PM ₁	363	17,6	13,9	58,3	120,2
Cl ⁻	363	0,06	0,04	0,24	0,80
NO ₃ ⁻	364	1,40	0,80	5,55	12,73
SO ₄ ²⁻	364	2,31	1,79	8,22	12,74

N – broj uzoraka C_{avg} – srednja vrijednost C_{50} – medijan C_{98} – 98 percentil vrijednost
 C_{max} – maksimalna vrijednost

Odnos između masenih koncentracija onečišćenja ($\mu\text{g m}^{-3}$) u frakcijama čestica PM_{10} , $\text{PM}_{2,5}$ and PM_1

Onečišćenje	N	r	p	$y = a + bx$
PM	363	0,985	**	$\text{PM}_{2,5} = -4,423 + 0,941 * \text{PM}_{10}$
	363	0,968	**	$\text{PM}_1 = -1,923 + 0,639 * \text{PM}_{10}$
Cl ⁻	363	0,683	**	$(\text{Cl}^-)_{\text{PM}_{2,5}} = 0,024 + 0,334 * (\text{Cl}^-)_{\text{PM}_{10}}$
	363	0,687	**	$(\text{Cl}^-)_{\text{PM}_1} = 0,026 + 0,250 * (\text{Cl}^-)_{\text{PM}_{10}}$
NO ₃ ⁻	364	0,845	**	$(\text{NO}_3^-)_{\text{PM}_{2,5}} = 0,149 + 0,769 * (\text{NO}_3^-)_{\text{PM}_{10}}$
	364	0,801	**	$(\text{NO}_3^-)_{\text{PM}_1} = 0,267 + 0,484 * (\text{NO}_3^-)_{\text{PM}_{10}}$
SO ₄ ²⁻	364	0,968	**	$(\text{SO}_4^{2-})_{\text{PM}_{2,5}} = 0,112 + 0,932 * (\text{SO}_4^{2-})_{\text{PM}_{10}}$
	364	0,913	**	$(\text{SO}_4^{2-})_{\text{PM}_1} = 0,539 + 0,493 * (\text{SO}_4^{2-})_{\text{PM}_{10}}$

N – broj uzoraka   r – koeficijent korelacije   ** P < 0,01 $y = a + bx$ – linearna regresija

Korelacija između masenih koncentracija onečišćenja u PM_{10} frakciji čestica

Korelirane komponente	PM_{10}	Cl^-	NO_3^-
Cl^-	0,584**		
NO_3^-	0,743**	0,626**	
SO_4^{2-}	0,706**	0,265*	0,526**

** $P < 0,01$ * $P < 0,05$

Korelacija između masenih koncentracija onečišćenja u PM_{2,5} frakciji čestica

Korelirane komponente	PM _{2,5}	Cl ⁻	NO ₃ ⁻
Cl ⁻	0,736**		
NO ₃ ⁻	0,859**	0,742**	
SO ₄ ²⁻	0,758**	0,282*	0,483**

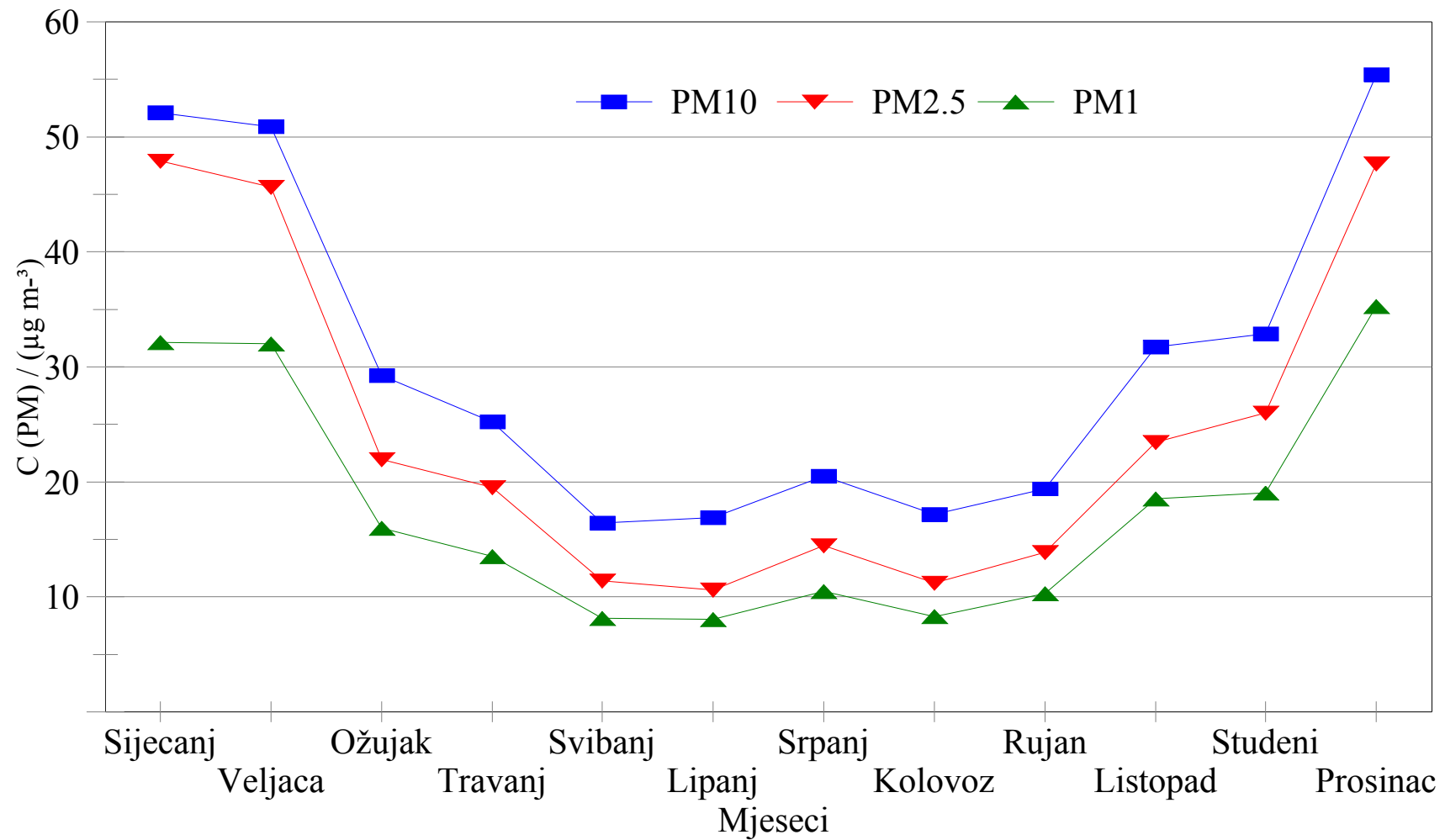
** P < 0,01 * P < 0,05

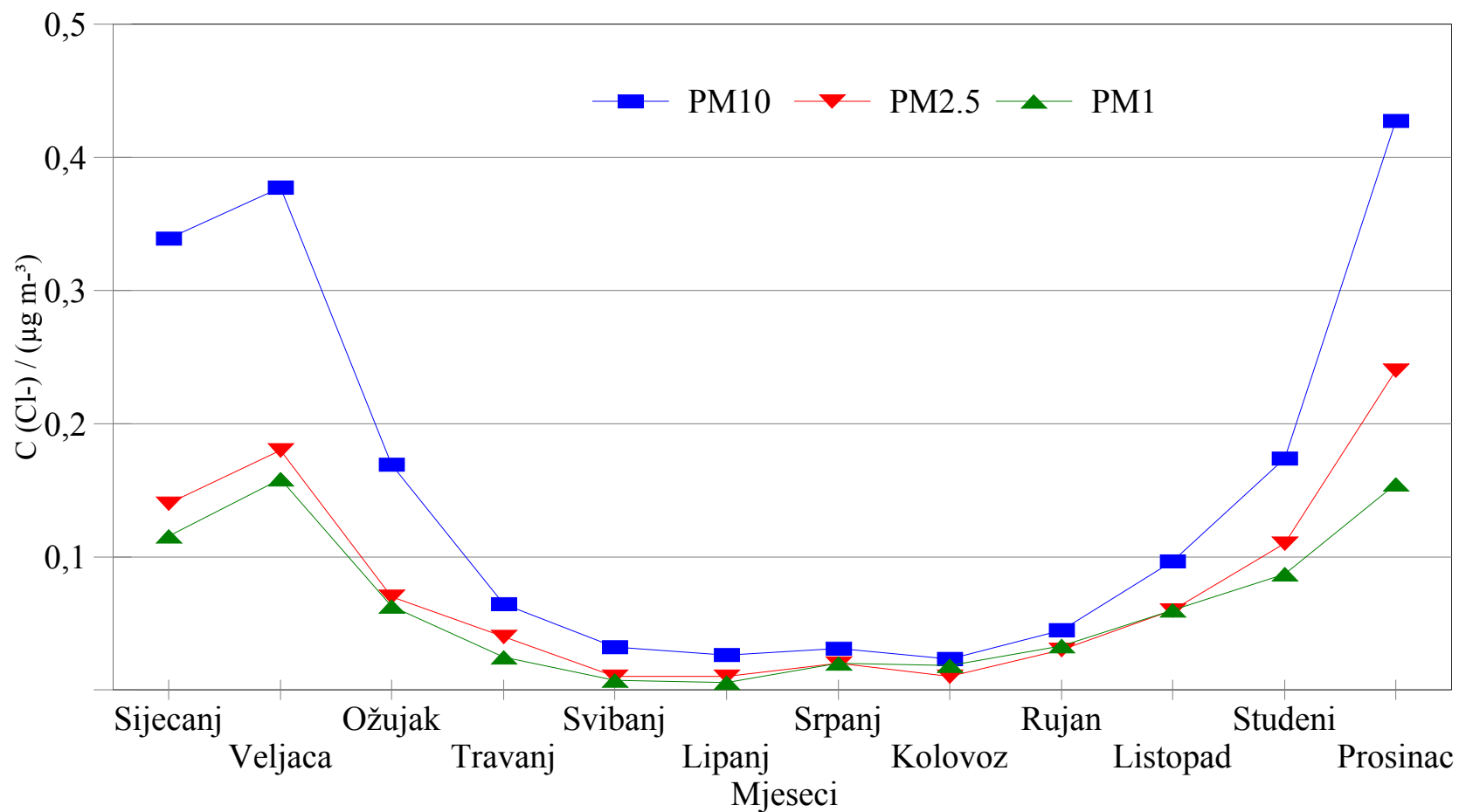
Korelacija između masenih koncentracija onečišćenja u PM₁ frakciji čestica

Korelirane komponente	PM ₁	Cl ⁻	NO ₃ ⁻
Cl ⁻	0,730**		
NO ₃ ⁻	0,872**	0,691**	
SO ₄ ²⁻	0,701**	0,282*	0,472**

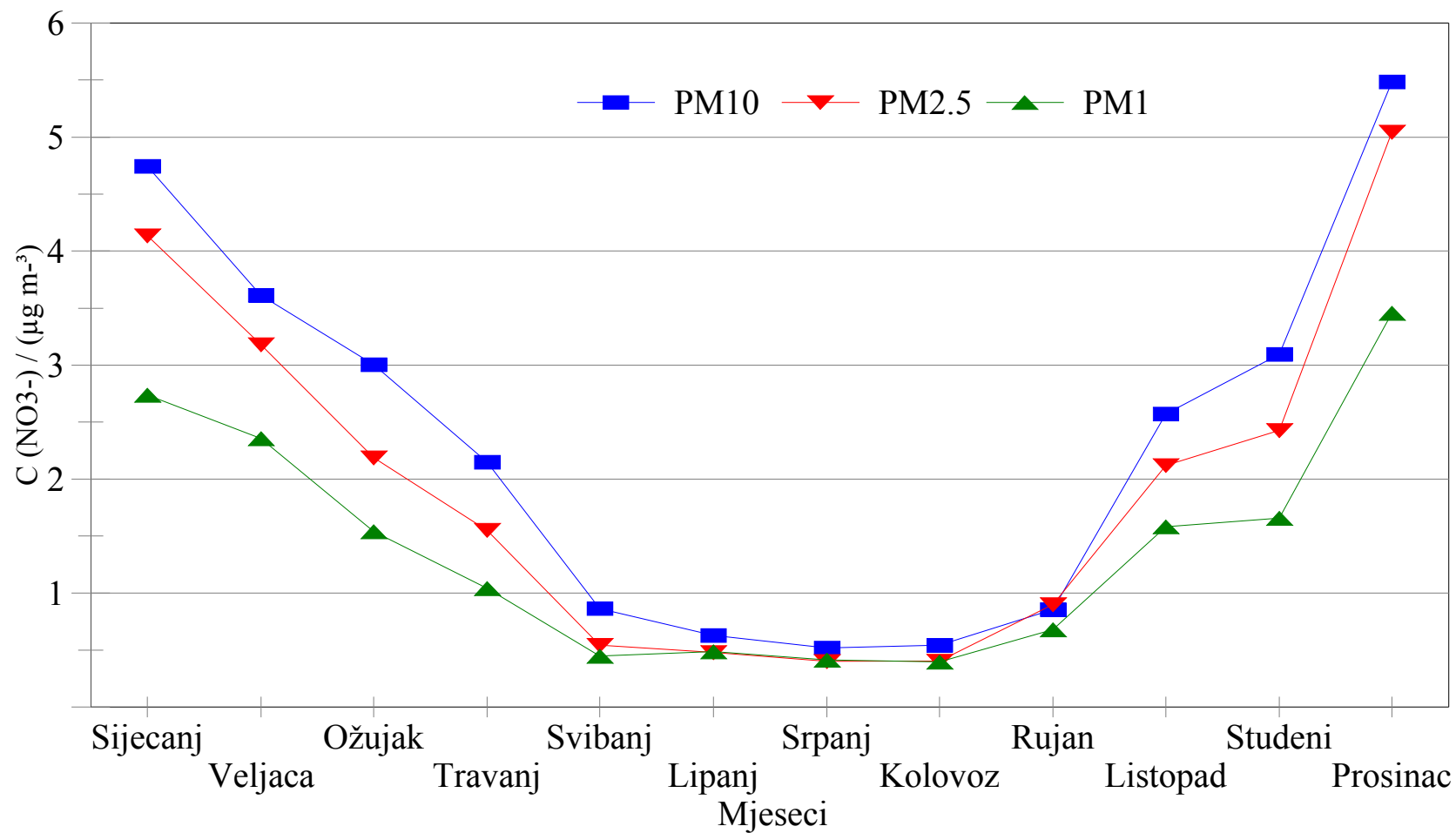
** P < 0,01, * P < 0,05

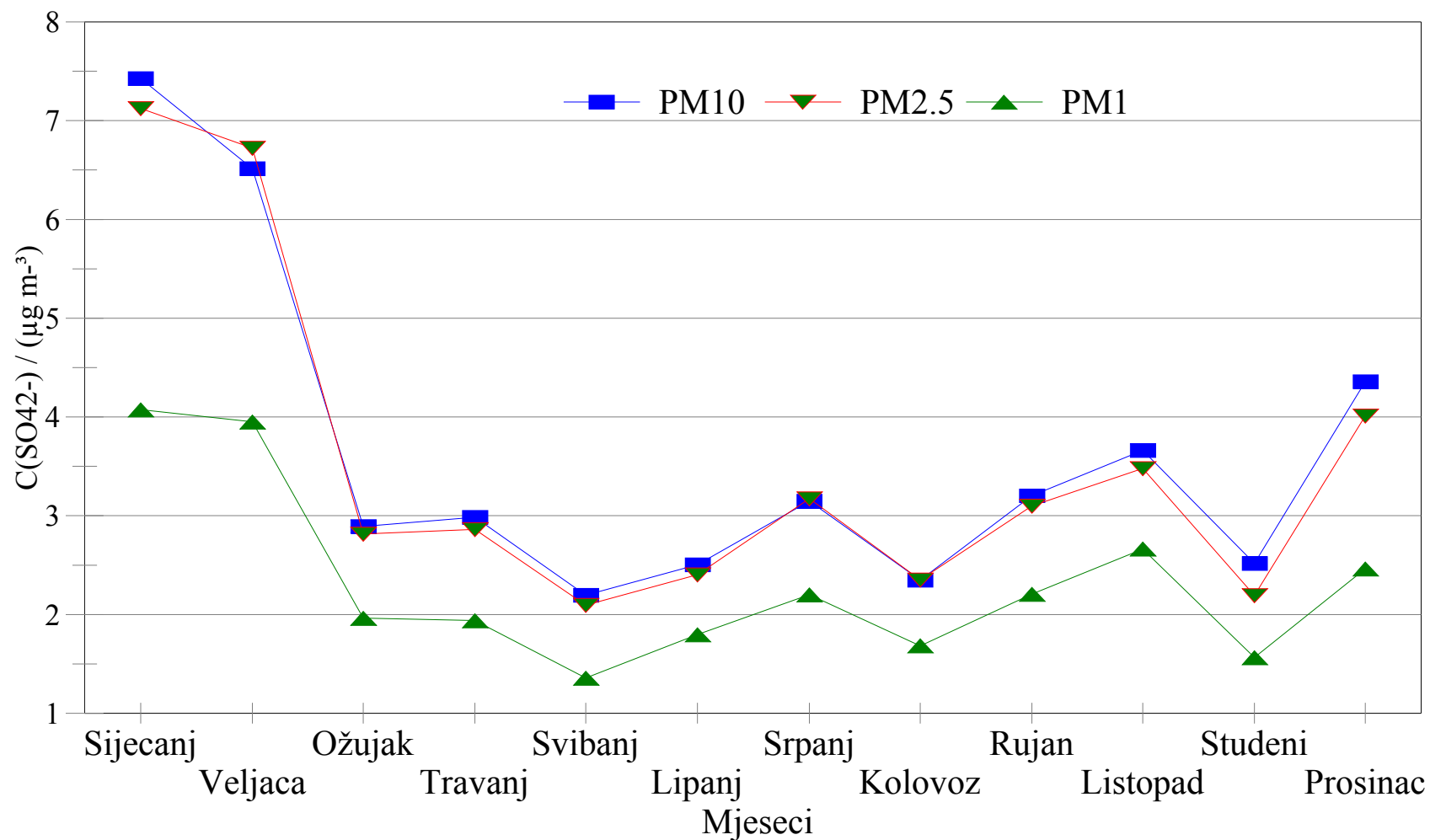
Kretanje srednjih mjesečnih vrijednosti masenih koncentracija ($\mu\text{g m}^{-3}$) frakcija čestica PM_{10} , $\text{PM}_{2,5}$ i PM_1

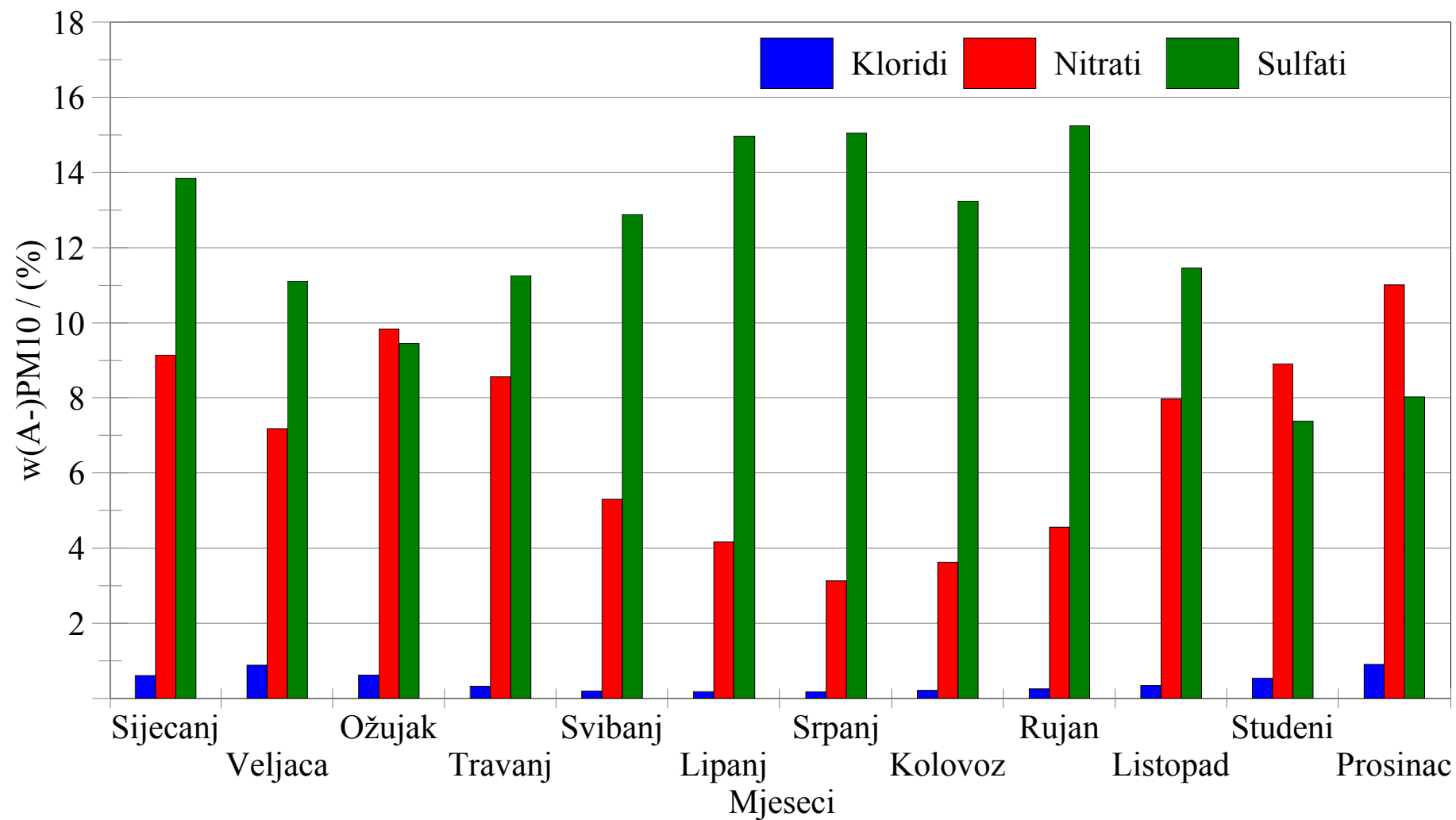
Kretanje srednjih mjesečnih vrijednosti masenih koncentracija klorida ($\mu\text{g m}^{-3}$) u frakcija čestica PM_{10} , $\text{PM}_{2,5}$ i PM_1

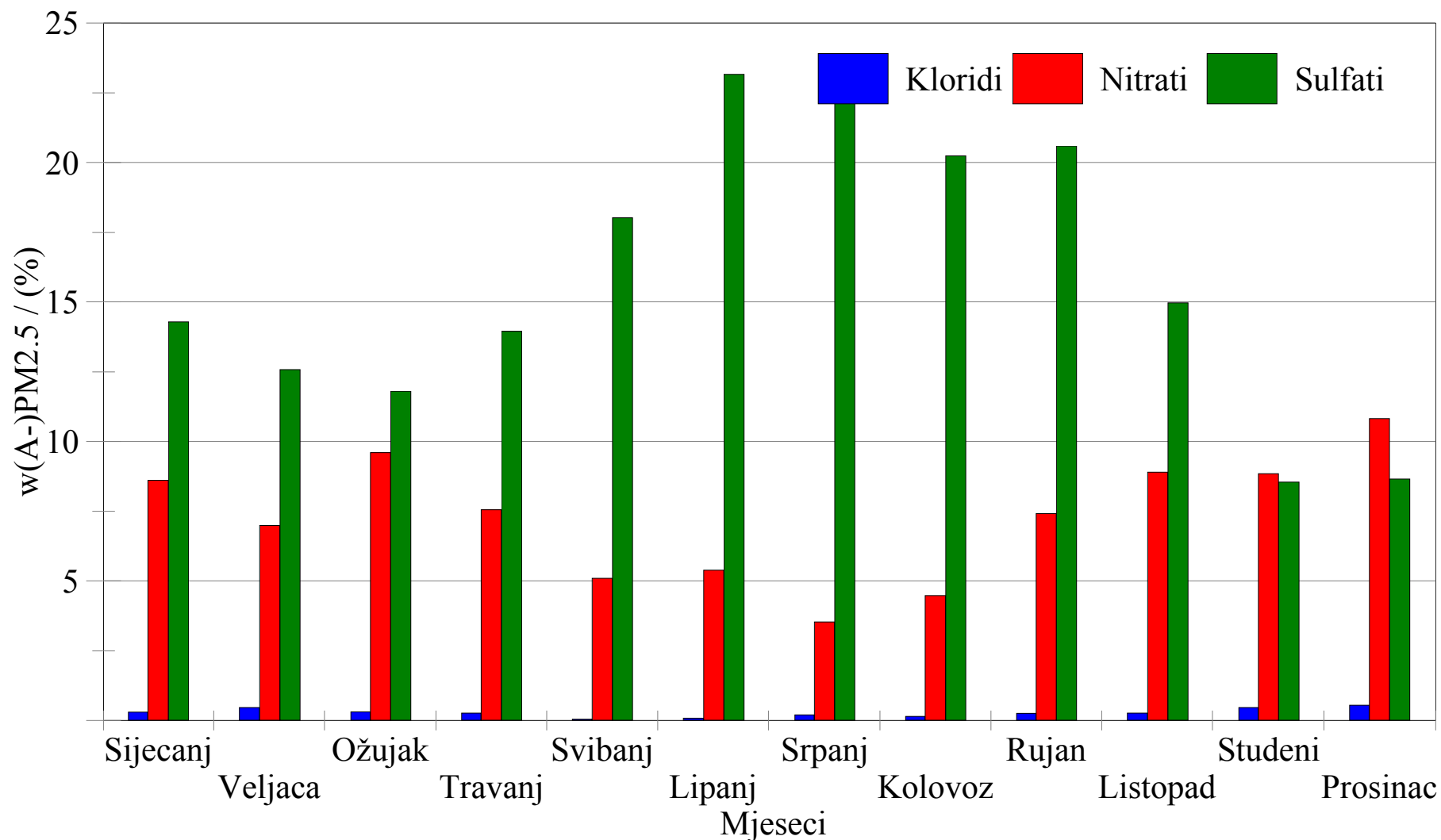
Kretanje srednjih mjesečnih vrijednosti masenih koncentracija nitrata ($\mu\text{g m}^{-3}$) u frakcija čestica PM_{10} , $\text{PM}_{2,5}$ i PM_1

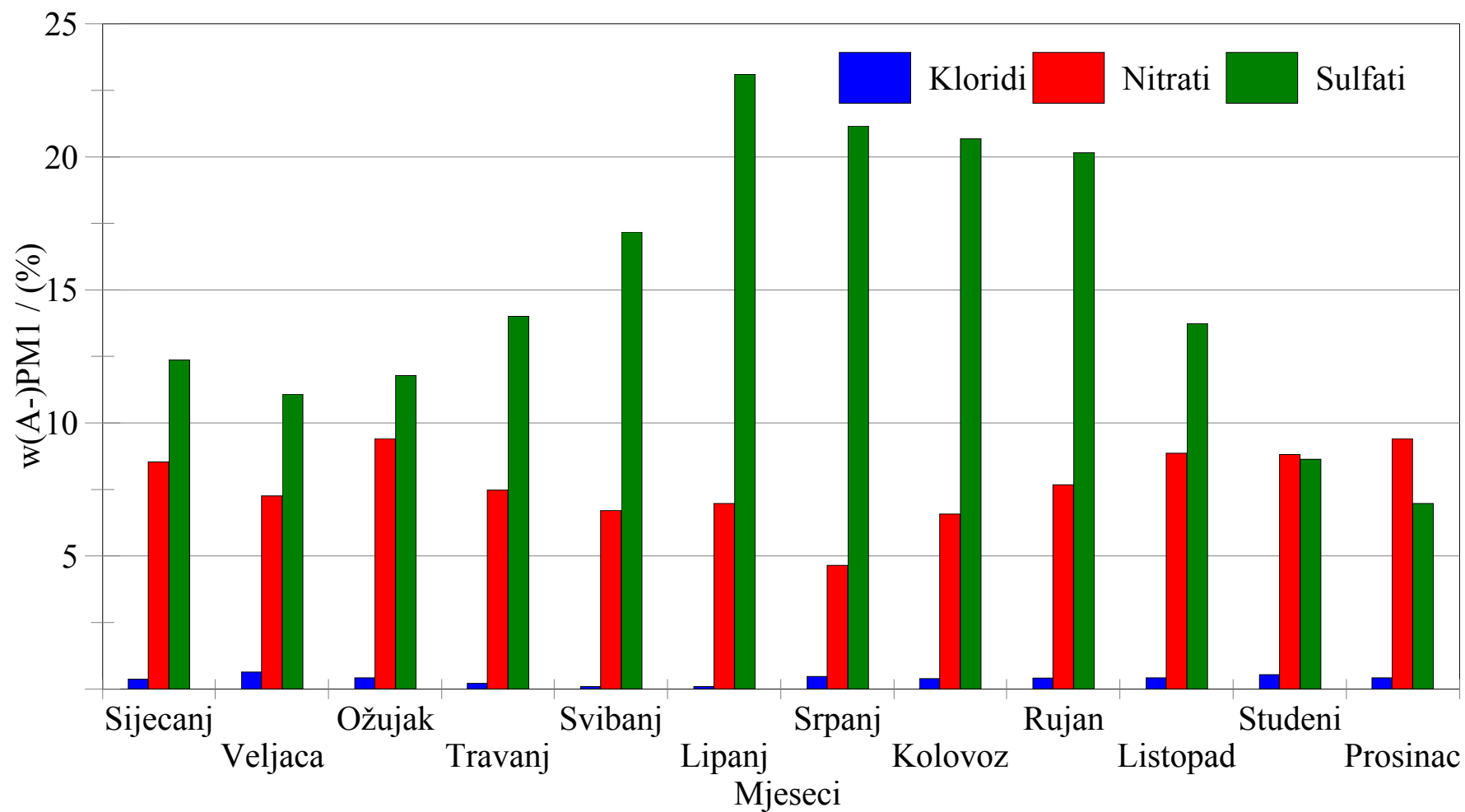
Kretanje srednjih mjesečnih vrijednosti masenih koncentracija sulfata ($\mu\text{g m}^{-3}$) u frakcija čestica PM_{10} , $\text{PM}_{2,5}$ i PM_1

Srednje mjesečne vrijednosti doprinosa (%) mase pojedinog aniona ukupnoj masi PM₁₀ frakcije čestica

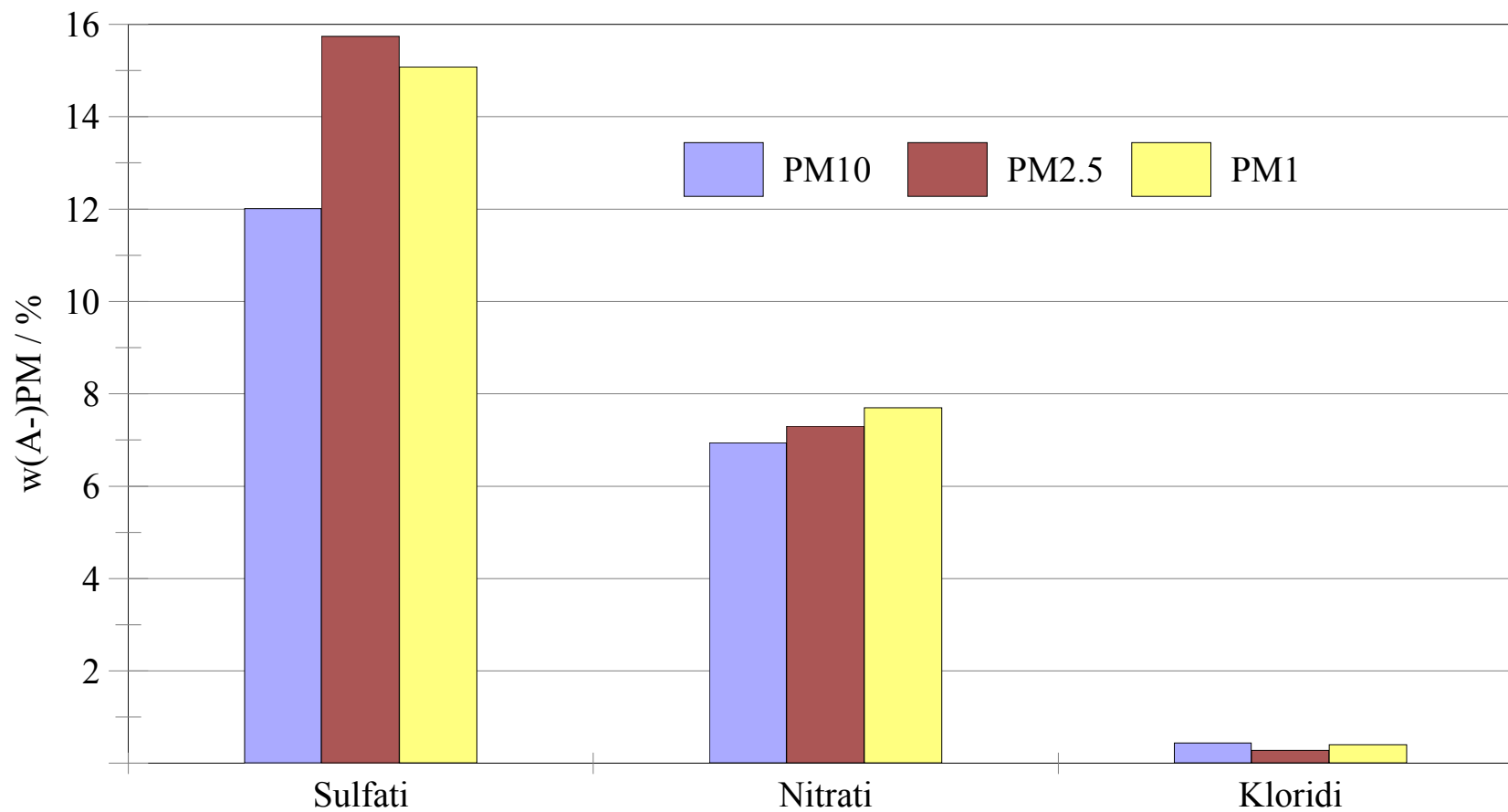

Srednje mjesečne vrijednosti doprinosa (%) mase pojedinog aniona ukupnoj masi PM_{2,5} frakcije čestica

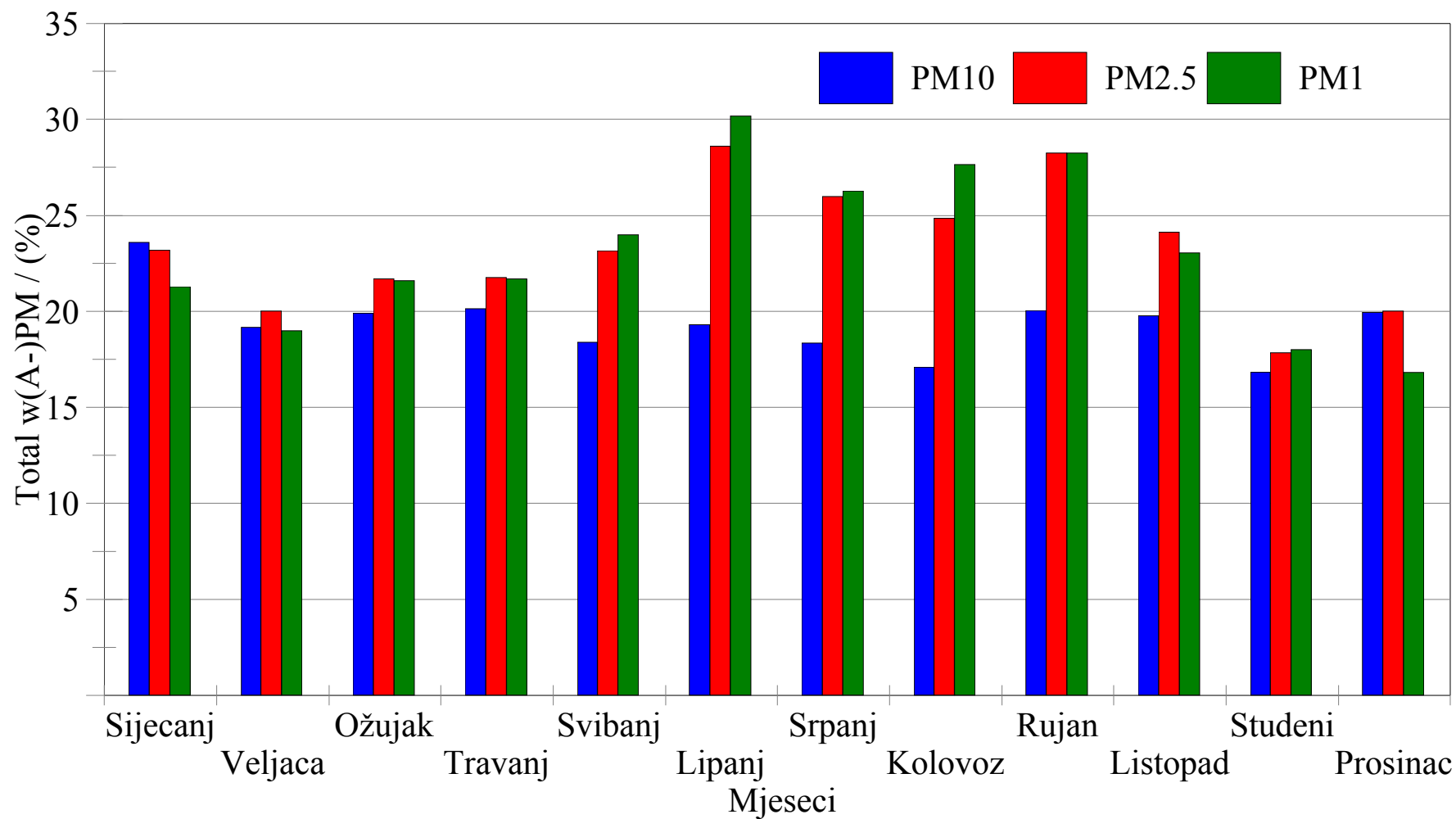

Srednje mjesečne vrijednosti doprinosa (%) mase pojedinog aniona ukupnoj masi PM₁ frakcije čestica

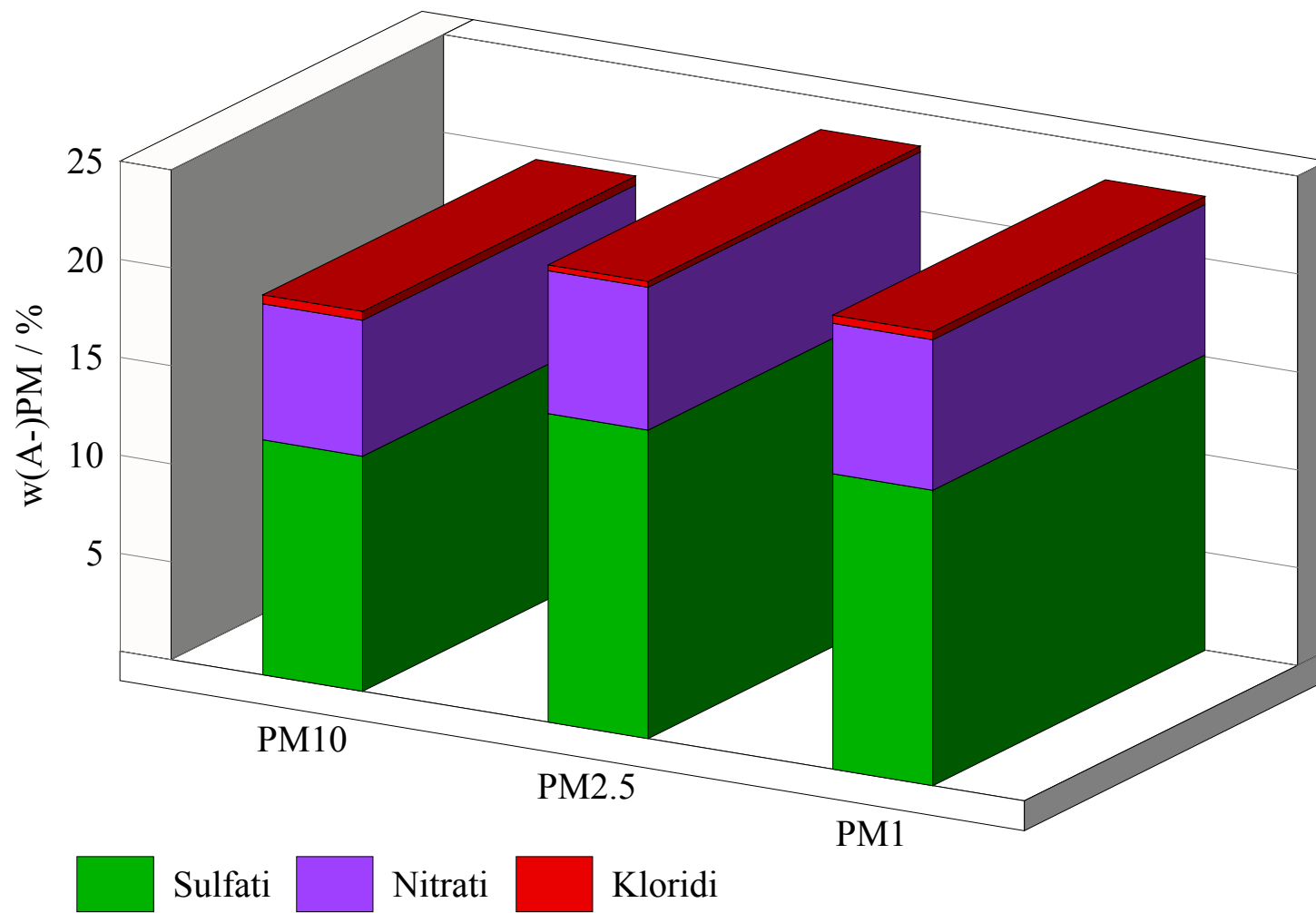

Usporedba srednjih godišnjih vrijednosti doprinosa (%) mase aniona ukupnoj masi PM₁₀, PM_{2,5} i PM₁ frakcija čestica

Srednje mjesečne vrijednosti ukupnog doprinosa (%) mase aniona ukupnoj masi PM₁₀, PM_{2,5} i PM₁ frakcija čestica

Ukupni doprinos mase aniona masi PM_{10} , $PM_{2,5}$ i PM_1 frakcija čestica

ZAKLJUČAK

- Rezultati istraživanja odnosa kiselih komponenti u frakcijama PM_{10} , $PM_{2,5}$ i PM_1 pokazuju da su mjereni sastojci uglavnom sadržani u frakcijama čestica malih veličina.
- Razine masenih koncentracija mjenjenih onečišćenja pokazuju značajnu sezonsku ovisnost s višim vrijednostima tijekom hladnog dijela godine.

- Udio pojedinog sastojka u masi čestica PM_{10} , $PM_{2,5}$ i PM_1 je: sulfati > nitrati > kloridi.
- Doprinos mase pojedinog aniona ukupnoj masi čestica je:
  - kloridi: $PM_{10} > PM_1 > PM_{2,5}$
  - nitrati: $PM_1 > PM_{2,5} > PM_{10}$
  - sulfati: $PM_{2,5} > PM_1 > PM_{10}$
- Ukupni doprinos mase aniona ukupnoj masi čestica je $PM_{2,5} > PM_1 > PM_{10}$

Hvala na pozornosti!